

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/45/185-189>

Nailə Namazova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
magistrant
namazovanaile11@gmail.com

Beynəlxalq ticarətin inkişafı üçün müasir texnologiyaların tətbiqi və rəqəmsal ticarət imkanları

Xülasə

Müasir texnologiyaların beynəlxalq ticarətin inkişafına təsiri və rəqəmsal ticarətin yaratdığı imkanlar ticarətin qloballaşmasını sürətləndirən vacib amillərdən biridir. Rəqəmsallaşma, informasiya texnologiyalarının tətbiqi və elektron ticarət platformaları beynəlxalq ticarət proseslərini daha sürətli, şəffaf və əlçatan edir. Xüsusilə bulud texnologiyaları, blokçeyn, süni intellekt və Böyük Məlumat (Big Data) kimi innovativ həllər tədarük zəncirlərinin optimallaşdırılmasını, məhsul və xidmətlərin qlobal bazarlara integrasiyasını asanlaşdırır.

Bu məqalədə beynəlxalq ticarətin inkişafında müasir texnologiyaların və rəqəmsal ticarətin rolundan bəhs olunacaq. Məqalədə texnologiyaların beynəlxalq ticarətin effektivliyini artırmaq, əməliyyatları optimallaşdırmaq və qlobal bazarlarla integrasiya imkanlarını genişləndirməkdəki əhəmiyyət araşdırılacaqdır. Məqalədə, həmçinin, rəqəmsal ödəniş sistemlərinin beynəlxalq ticarət əməliyyatlarına gətirdiyi üstünlüklər və bu texnologiyaların dünya iqtisadiyyatına təsiri ətraflı şəkildə təhlil olunacaqdır.

Açar sözlər: *ticarət, texnologiya, rəqəmsal, beynəlxalq, rəqəmsallaşma*

Naila Namazova

Azerbaijan State Economic University
Master student
namazovanaile11@gmail.com

Application of Modern Technologies and Digital Trade Opportunities for the Development of International Trade

Abstract

The impact of modern technologies on the development of international trade and the opportunities created by digital trade are one of the important factors that accelerate the globalization of trade. Digitization, application of information technologies and e-commerce platforms make international trade processes faster, more transparent and accessible. In particular, innovative solutions such as cloud technologies, blockchain, artificial intelligence and Big Data facilitate the optimization of supply chains and the integration of products and services into global markets.

This article will discuss the role of modern technologies and digital trade in the development of international trade. The article will explore the importance of technology in increasing the efficiency of international trade, optimizing operations and expanding the possibilities of integration with global markets. The article will also analyze in detail the advantages that digital payment systems bring to international trade operations and the impact of these technologies on the world economy.

Keywords: *trade, technology, digital, international, digitization*

Giriş

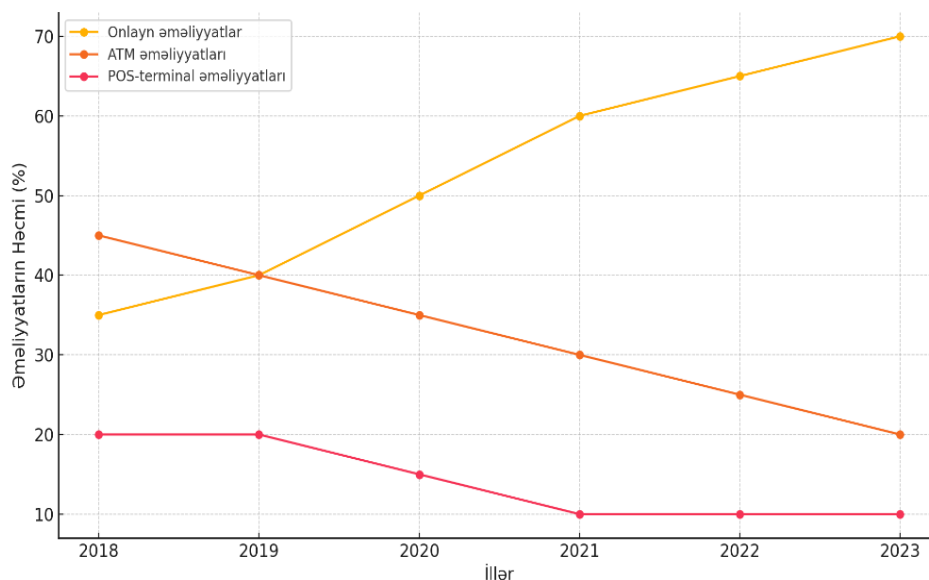
Azərbaycanda beynəlxalq ticarətin inkişafı üçün müasir texnologiyaların tətbiqi və rəqəmsal ticarət imkanlarının araşdırılması ölkənin qlobal iqtisadiyyata integrasiyası baxımından olduqca aktualıq kəsb edir. Azərbaycanın yerləşdiyi strateji mövqe, onun Avropa və Asiya bazarları arasında

bir növ ticarət körpüsü rolunu oynaması, ölkənin beynəlxalq ticarət potensialını artırmaq üçün rəqəmsal həllərə böyük tələbat yaradır. Xüsusilə, logistik sistemlərin optimallaşdırılması, gömrük və ticarət əməliyyatlarının avtomatlaşdırılması və beynəlxalq ödəniş sistemlərinin rəqəmsallaşması, Azərbaycanın beynəlxalq ticarət sahəsində rəqəbat üstünlüyünü təmin etmək üçün vacibdir. Bu, həmçinin, Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun inkişafına və xarici investisiyaların cəlb olunmasına da müsbət təsir edəcək. Azərbaycan və digər ölkələrin beynəlxalq ticarət statistikaları, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi ilə bağlı göstəricilər, Dünya Ticarət Təşkilatı (WTO), Birləşmiş Millətlər Ticarət və İnkişaf Konfransı (UNCTAD) və Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları, beynəlxalq ticarət, rəqəmsal texnologiyalar və elektron ticarətin inkişafı ilə bağlı mövcud elmi mənbələr, jurnal məqalələri və konfrans materialları, Azərbaycanda beynəlxalq ticarət və rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi ilə bağlı mövcud qanunlar, hökumətin qəbul etdiyi strateji sənədlər və tənzimləmə aktları bu tədqiqatın informasiya bazasını təşkil edir (Melits, 2003; Mion, Zhu, 2020; Semenov, 1998). Azərbaycanda rəqəmsal texnologiyaların beynəlxalq ticarətdə tətbiqi ilə bağlı mövcud statistik məlumatların məhdud olması, həmçinin bu sahədə mövcud olan məlumatların qismən köhnəlmiş və ya natamam olması tədqiqatın nəticələrinə təsir edə bilər. Beynəlxalq ticarət və rəqəmsal iqtisadiyyatla bağlı bəzi məlumatların kommersiya mənbələrindən asılı olması və onların əldə olunmasında məhdudiyyətlər yarana bilər (İsmayılov, 2020; Quliyev, 2018). Yeni texnologiyaların və innovasiyaların sürətli integrasiyası mövzuya davamlı yenilənmə tələb edir və əldə olunan nəticələr yaxın gələcəkdə keçərsiz ola bilər.

Tədqiqat

Azərbaycanda beynəlxalq ticarətin inkişafı üçün müasir texnologiyaların tətbiqi və rəqəmsal ticarət imkanları son illərdə xüsusi önəm kəsb edir. Xüsusilə, ölkənin tranzit potensialının gücləndirilməsi və logistika sahəsində rəqəmsal həllərin genişləndirilməsi ticarətin sürətlənməsinə və asanlaşmasına səbəb olub. 2018-2023-cü illərdə Azərbaycan beynəlxalq ticarətin rəqəmsal transformasiyasına diqqət yetirərək, elektron ticarət platformalarının istifadəsini artırıb (İsmayılov, 2020).

Qrafik 1. Azərbaycanda ödəniş kartları ilə aparılan əməliyyatların strukturu (2018-2023, %)

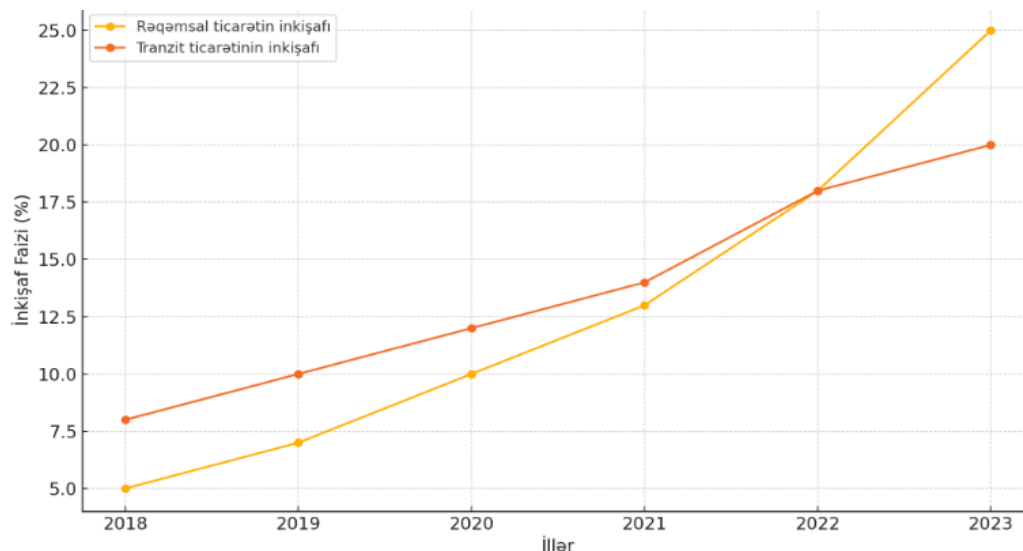

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (<https://www.stat.gov.az/source/trade/>)

Bu qrafikdə 2018-2023-cü illər arasında Azərbaycanda ödəniş kartları ilə aparılan əməliyyatların strukturu təhlil olunub. Qrafikdən görünür ki, onlayn əməliyyatların həcmi kəskin artaraq 2018-ci ildəki 35%-dən 2023-cü ildə 70%-ə çatıb. Bu, ölkədə rəqəmsallaşma və onlayn ödənişlərin istifadəsinin artması ilə əlaqələndirilə bilər. ATM əməliyyatlarının həcmi isə əksinə, azalmaya meyil göstərir – 2018-ci ildə 45%-dən 2023-cü ildə 20%-ə düşüb. Bu da nağd pul istifadəsinin azalması və

rəqəmsal ödəniş sistemlərinin daha geniş yayılması ilə izah oluna bilər. POS-terminal əməliyyatlarının faizi isə nisbətən sabit qalır və illər ərzində 20%-dən 10%-ə qədər enmişdir. Bu azalma POS terminallar vasitəsilə nağdsız ödənişlərin yerini daha çox onlayn ödənişlərin tutması ilə əlaqədardır.

Qrafik 2. Azərbaycanda beynəlxalq ticarətin inkişafı üçün müasir texnologiyalar və rəqəmsal ticarət imkanları (2018-2023)

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (<https://www.stat.gov.az/source/trade/>)

Bu qrafik Azərbaycanda beynəlxalq ticarət sahəsində rəqəmsal texnologiyaların tətbiqinin və tranzit ticarətinin inkişafını əks etdirir. 2018-2023-cü illər ərzində rəqəmsal ticarət həcmi hər il davamlı şəkildə artaraq 5%-dən 25%-ə çatıb. Bu artım, elektron ticarət platformalarının və rəqəmsal həllərin istifadəsinin genişlənməsini göstərir. Eyni zamanda, tranzit ticarətinin həcmi də müasir texnologiyaların tətbiqi ilə artmış və 8%-dən 20%-ə yüksəlmişdir. Bu tendensiya Azərbaycanda ticarətin rəqəmsal transformasiyasının və texnoloji innovasiyaların vacib rol oynadığını göstərir.

Cədvəl 1. Azərbaycanın Rusiya, Türkiyə, Çin, İran və ABŞ ilə olan ticarət əlaqələrinin illər üzrə həcmi

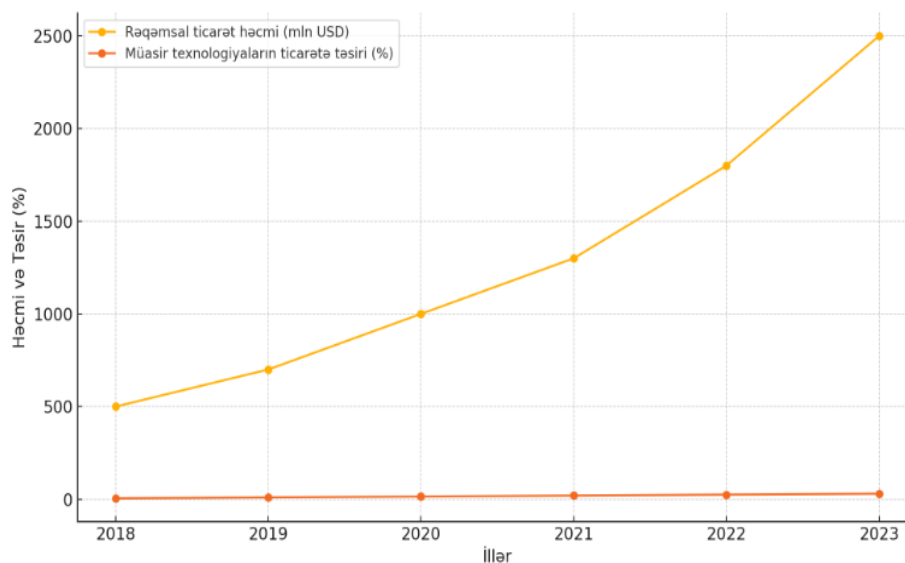
İllər	Rusiya (mln USD)	Türkiyə (mln USD)	Çin (mln USD)	İran (mln USD)	ABŞ (mln USD)
2018	2,500	1,600	900	600	400
2019	2,600	1,700	950	620	420
2020	2,400	1,800	1,000	590	450
2021	2,700	1,900	1,100	620	480
2022	2,900	2,200	1,300	650	500
2023	3,100	2,500	1,400	700	550

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (<https://www.stat.gov.az/source/trade/>)

Bu cədvəl Azərbaycanda müxtəlif ölkələrlə ticarət əlaqələrinin illər üzrə necə dəyişdiyini əks etdirir. Rusiya ilə ticarət 2018-ci ildə 2,500 milyon ABŞ dollarından 2023-cü ildə 3,100 milyon ABŞ dollarına qədər artmışdır. Türkiyə ilə ticarət də artım göstərərək 1,600 milyon ABŞ dollarından 2,500 milyon ABŞ dollarına çatmışdır (Əlirzayev, 2022; Quliyev, 2018). Çin ilə ticarət əlaqələri davamlı olaraq artaraq 900 milyon ABŞ dollarından 1,400 milyon ABŞ dollarına yüksəlmişdir. İran və ABŞ

ilə ticarət həcmələri daha kiçik olsa da, illər ərzində müvafiq olaraq 600 milyon ABŞ dollarından 700 milyon ABŞ dollarına və 400 milyon ABŞ dollarından 550 milyon ABŞ dollarına qədər yüksəlmişdir.

Qrafik 3. Rəqəmsal ticarət həcmi (USD)

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi (<https://www.stat.gov.az/source/trade/>)

Bu qrafikdə Azərbaycanda beynəlxalq ticarətin inkişafı üçün müasir texnologiyaların tətbiqi və rəqəmsal ticarət imkanlarının artım dinamikası göstərilir. 2018-2023-cü illər arasında rəqəmsal ticarət həcmi 500 milyon ABŞ dollarından 2500 milyon ABŞ dollarına yüksəlmişdir. Eyni zamanda, müasir texnologiyaların beynəlxalq ticarətə təsiri də hər il artaraq 5%-dən 30%-ə çatmışdır. Bu, Azərbaycanın beynəlxalq ticarətdə rəqəmsallaşma və texnoloji innovasiyaların tətbiqində ciddi irəliləyiş əldə etdiyini nümayiş etdirir.

Nəticə

Müasir texnologiyaların, o cümlədən rəqəmsal həllərin geniş istifadəsi nəticəsində beynəlxalq ticarət əməliyyatları sürətlənmiş, asanlaşmış və şəffaflıq təmin olunmuşdur (Anderson, van Vinkop, 2003; Cheptea, Réquillart, 2019; Elliott, 2018; Mion, Zhu, 2020). Elektron ticarət platformalarının inkişafı, rəqəmsal gömrük xidmətlərinin tətbiqi və blokçeyn, süni intellekt kimi innovativ texnologiyaların logistikada istifadəsi ölkənin tranzit potensialını artırmışdır.

Rəqəmsal ticarətin genişlənməsi və müasir texnologiyaların tətbiqi Azərbaycanda beynəlxalq ticarət proseslərinin avtomatlaşdırılmasına və əməliyyat xərclərinin azalmasına da mühüm töhfə vermişdir. Bu tendensiya ölkənin iqtisadi siyasətində daha çox rəqəmsallaşmaya və texnoloji yeniliklərə üstünlük verildiyini göstərir. Xüsusilə, elektron gömrük və blokçeyn texnologiyalarının ticarət logistikası və nəqliyyat sektorunda tətbiqi ticarət yollarının daha şəffaf və təhlükəsiz idarə olunmasına kömək edir.

Ədəbiyyat

1. Allahverdiyev, D. (2022). *Dünya İqtisadiyyatı: İqtisadi mənafeələr, Mövcud reallıqlar və perspektivlər*.
2. Abbasov, V., Abışlı, Cəbrayıllov, İ. (2022). *Makroiqtisadi sabitliyin tənzimlənməsi*.
3. *Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi* (<https://www.stat.gov.az/source/trade/>)

4. Anderson, D. ZH., & van Vinkop, EH. (2003). Gravitatsiya s gravitatsiei: reshenie pogranichnoi zagadki. *Amerikanskii ehkonomicheskii obzor*, 93(1), 170-192.
<https://doi.org/10.1257/000282803321455214>
5. Cheptea, A., & Réquillart, V. (2019). The role of trade in the development of the global value chain: A framework for analysis. *Journal of Economic Surveys*, 33(1), 229-250.
<https://doi.org/10.1111/joes.12305>
6. Elliott, K. A. (2018). *Trade policy in the time of COVID-19: Lessons for the future*. Center for Global Development. <https://www.cgdev.org/publication/trade-policy-time-covid-19-lessons-future>
7. Əlirzayev, Ə. (2022). *İqtisadi tərəqqi və siyasi idarəetmənin əsasları*.
8. İsmayılov, R. (2020). Ticarət siyasətləri və onların iqtisadiyyata təsiri. *İqtisadiyyat elmləri üzrə elmi məqalələr*, 12(3), 45-58.
9. Quliyev, E. (2018). Beynəlxalq ticarət axınlarının analizi: müasir yanaşmalar. *Bakı Dövlət Universitetinin Xəbərləri*, 64(2), 103-110.
10. Melits, M. ZH. (2003). Vliyanie torgovli na pereraspredelenie vnutriotraslevykh resursov i obshchuyu proizvoditel'nost' otrasli. *Ehkonometrika*, 71(6), 1695-1725.
<https://doi.org/10.1111/1468-0262.00467>
11. Mion, G., & Zhu, S. C. (2020). International trade and regional disparities: Evidence from Chinese cities. *The Economic Journal*, 130(631), 1610-1642. <https://doi.org/10.1111/eoj.12666>
12. Semenov, K. (1998). *Mezhdunarodnye ehkonomicheskie otnosheniya*.

Daxil oldu: 10.02.2025

Qəbul edildi: 14.05.2025